

התקלה המוסרית בהתמודדות ישראל עם מגפת הקורונה

מאת ד"ר חנן שי

מבט מבס"א, מס' 1,747, 15 בספטמבר 2020

תקציר: ישראל שונה מדמוקרטיה אחרות בכך שהיא בעלת ערכי מוסר מדינתיים הקבועים בחוקי היסוד שלה ושערכיה נגזרו מהמוסר היהודי. מסיבה זו היא דמוקרטיה יהודית. המאבק בקורונה מחייב קבלת החלטות קשות והיה צפוי שקבלתם תעשה בהתאמה לערכיה המוסריים של המדינה. המציאות מלמדת שישראל, על שלוש רשויותיה, פועלת בניגוד לערכי המוסר שלה, ומאחר והם קבועים בחוקיה - גם בניגוד לחוק.

הדמוקרטיה היא שיטת ממשל שנועדה להבטיח את חירות הפרט באמצעות ביזור העוצמה השלטונית מראש הפירמידה כלפי בסיסה. היא חסרה מוסר אינהרנטי ובגלל נקודת תורפה זו אמר קאנט שהתהליך הדמוקרטי מאפשר להקים מדינה גם לבני שטן.

מגפת הקורונה שמעמתת את האדם עם סוגיות מוסריות קשות מבליטה חולשה זו של השיטה הדמוקרטית יותר מתמיד. בריטניה לדוגמה, אם הדמוקרטיה המערבית ומופת לדמוקרטיה סדורה, הבטיחה את יכולת בתי החולים לקלוט המוני חולי קורונה על-ידי סגירתם בפני חולים קשישים והפניית קשישים שכבר היו מאושפזים לבתי אבות, בלא לבדוק תחילה אם נדבקו בנגיף. בבתי האבות, אלפים מבני הדור שהקנה לבריטניה את העוצמה והיכולת להתמודד עם המגפה, מתו - לאו דווקא בגלל הידבקות בנגיף הקורונה אלא בשל התקפי לב ומחלות אחרות שחייבו אשפוז. וזאת למרות שהתפוסה בבתי החולים הייתה נמוכה אף בשיאה של המגפה מהתפוסה בימים רגילים.

ער לתורפתה הגדולה של הדמוקרטיה, כתב דוד בן-גוריון ביומנו ערב הכרזת המדינה:

אני בעד דמוקרטיה יהודית. "המערבית" לא מספיקה... אין אנו מוכרחים מפני כך להזדהות עם המערב... יש לנו תוכן יהודי מיוחד - שצריך להיות נחלת העולם. ערך החיים וחירות האדם עמוקים אצלנו, לפי תורת הנביאים, מאשר בדמוקרטיה המערבית... אני רוצה שעתידינו יהיה בנוי על אתיקה נבואית.

נאמן לכוונתו להגן על ישראל מנקודות התורפה של הדמוקרטיה המערבית דאג בן-גוריון לכלול במגילת העצמאות את ערכיה של המדינה ולציין ש"מדינת ישראל... תהא מושתתה על יסודות החירות, הצדק והשלום לאור חזונם של נביאי ישראל".

חוק יסוד "כבוד האדם וחירותו", שנוסחו המלא הוא "זכויות היסוד של האדם בישראל מושתתות על ההכרה בערך האדם **בקדושת חייו** ובהיותו בן חורין והן יכובדו ברוח העקרונות שבהכרזה על הקמת מדינת ישראל", הפך את מוסר הנביאים שהוא חלק אינטגרלי מחוק המדינה למחייב כמו החוק עצמו, ואת מדינת ישראל - לדמוקרטיה יהודית על-פי חוק.

מגפת הקורונה הקרתה בפני הדמוקרטיה הישראלית הזדמנות להבלטת יתרונות היותה דמוקרטיה בעלת מוסר ייחודי שערכיו קבועים בחוקתה.

שמירת הריחוק החברתי שהוא אמצעי קריטי למניעת התפשטות המגפה ובלימתה מתנגש חזיתית בערכי יסוד דמוקרטים ובהם זכות ההפגנה, חופש התנועה, וחופש הפולחן. כדמוקרטיה יהודית היה צפוי שישראל תתמודד עם מגפת הקורונה כמתחייב מחוק יסוד "קדושת החיים וכבוד האדם", ולאור ערכי מוסר היהודי וכנגזר ממצב החירום ומהסכנה לחיים תכפיף את ערכי הדמוקרטיה למוסר ותאסור התקהלויות רבות משתתפים שממריצות את התפשטות הנגיף.

בפועל היא הותירה על כנה את הזכות לעריכת הפגנות המוניות, ביטוי להעדפה בולטת של ערכי הדמוקרטיה, שמבחינה מוסרית היא "קליפה חלולה", על פני זכותו ההומנית היסודית של האדם לחיים - הקודמת על-פי חוקי ישראל לזכותו לכבוד, לחירות ולכל זכות אחרת.

מצב חירום מחייב התגייסות חברתית והעמקת המחויבות לשלום הזולת ואבטחת קיומו, ולכן הוא מאופיין במתן קדימות לחובות על פני זכויות. "החגיגה הדמוקרטית" הגדולה של הזכות להפגין הייתה אות שבישר לחברה את קץ מצב החירום וחובותיו וסלל את הדרך למצב רגיעה מדומה וזכויותיו. אלה ממוצות בשבועות האחרונים עד תום בכל המגזרים, דבר שגרם לאובדן שליטה בהתפשטות המגפה ולאפשרות שישראל תחווה אסון בדומה לזה שהדמוקרטיה המערבית נטולת המוסר הסדור חוותה בגל הראשון.

המציאות שבה בשעת חירום קשה, חילונים שאבותיהם יזמו את חוק יסוד "קדושת וכבוד האדם וחירותו" מצד אחד, וחרדים המצווים לקיים את מצוות "ונשמרתם לנפשותיכם" "וחי בהם" מצד שני, פועלים בניגוד לחוקי המדינה וערכי המוסר היהודי שלה, ובניגוד למצוות הדת היהודית ברוח "שלי שלי ושלך שלך", היא תקלה לאומית קשה. יש לחקור את סיבותיה ולהזדרז ככל האפשר לתקנה.

* ד"ר חנן שי הוא מרצה לחשיבה אסטרטגית מדינית וצבאית בחוג למדעי המדינה באוניברסיטת בר-אילן.